

Світлана Шевченко,
*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу історії та філософії освіти
Інституту педагогіки НАПН України,
e-mail: shevchenko_s_n@ukr.net*

НАЦІОНАЛЬНІ ІДЕЇ У ТВОРЧОСТІ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША

Ключові слова: Пантелеймон Куліш, національні ідеї, творчість, українська держава, україноцентризм, національна мова, культура.

Нині українська держава і суспільство знаходяться на перехідному етапі розвитку, що накладає відбиток на соціальні зв'язки, становлення правової системи, реформування державних і громадянських структур. Українська національна ідея була предметом особливої уваги Пантелеймона Олександровича Куліша. У контексті становлення та розвитку української національної ідеї, як головного чинника державотворення учений мав багато поглядів та ідей які актуальні і в нинішній час. П. Куліш мав великий вплив на формування української національної ідеї, як одного з вирішальних чинників в подальшому державотворенні.

Вся діяльність П. Куліша – літературна, літературознавча, фольклористична, етнографічна, історико-дослідницька, журналістська і видавнича, громадсько-культурна й політична була спрямована на повноправне й повноцінне відродження українського народу, передусім його національної культури – мови, літератури, преси, гуманітарних наук, Церкви, і на цій основі – відродження української державності. Вона була україноцентричною і загальнолюдською, якою загальнолюдські цінності передбачають право нації на створення національної держави, захист національної мови і культури.

Розглядаючи спадщину П. Куліша, заново переосмислюємо його національно-патріотичну позицію, перечитуємо національні ідеї, які виражені в його творчості. Проблеми, які його хвилювали і які він намагався всією своєю діяльністю розв'язати, вказують на ширину і комплексний характер як його знань, так і доробку, а саме: розроблення загальної концепції української

культури та словесності, пошуки шляхів розвитку рідної мови як основи духовного відродження нації, проблеми розвитку самої української нації, її єдності, визначення місця та ролі в стосунках з іншими народами, історичної місії нації. Його романтизм виявився у світоглядній системі, зокрема, в українізації (хутір як осередок національної самобутності, «простих звичаїв», живої народної мови, автор «Листів з хутора» протиставляв русифікованим «городам і їх порядкам», де «затуманюють» «святую науку істини» Христової) і в національно-акцентованому переосмисленні позитивістських уявлень [1]. У «Нарисі історії словесності русько-української» він протиставляв громадське право, яке питомо національний тип суспільної самоорганізації. П. Куліш шанував національну святиню, національне самопізнання.

Великим внеском Куліша став його переклад Святого Письма, яке вперше зазвучало українською мовою і зіграло велику культурно-освітню роль. Закликаючи «літературних робітників» і «проповідників науки» робити «своє національне діло» «пером та лагодою», П. Куліш виходив з того, що радикальний національно-визвольний рух у сучасній йому Україні був би передчасним, позаяк «мы составляем нацию в смысле этнографическом, но вовсе не в политическом» [2]. Саме національна ідея стала домінантою його творчості, його духовного і світоглядного україноцентризму. П. Куліш опрацював особливу концепцію «рідного», в яке включав Україну, народ, мову, звичаї, культуру. Усі вони у своїй узагальнюючій формі складають зміст іншого поняття – «українська ідея», яке і є осередком внутрішнього духовного життя людини [3]. Орієнтація на Україну стає духовною парадигмою письменника, вченого, через яку він осмислює усі українські реалії. «Хутірська філософія» П. Куліша передає розуміння автором ідеалу українського життя, яким для нього є хутір як осередок природного, натурального життя українця, як осередок національної самобутності «простих звичаїв», живої народної мови, вільного духу кожної людини [4]. Він їй дає національне тлумачення, проводить

через неї ідею українства. У ній П. Куліш розвиває важливий філософський принцип гармонії, єдності людини і природи [5].

Отже, державотворчі процеси за Кулішем можливі лише якщо виховати національно свідоме «верховіття» українства, котре могло б просвітити народ, піднести його культурно-освітній рівень, поглибити його суспільну, передусім національно-політичну, свідомість. Тому національна ідея реалізується у змісті та формах виховання молоді, в традиціях, святах, обрядах способі життя, стосунках у середині суспільства та з іншими народами. Повноцінна національна ідея – не лише символ колективної самосвідомості, а й дійсний духовний об'єднувач, виразник сукупного образу народного духу, його інтелектуального і морально-естетичного потенціалу, завдяки якому і можливе виховання любові та відданості своєму народові, національній ідеї.

Таким чином, аналіз творчості Пантелеймона Куліша показав, що національні ідеї вченого висвітлювалися у його мріях, поглядах упродовж усього життя. Він прагнув зберегти національне обличчя українського народу, його мову й культуру, звичаї і традиції, закласти основи національно-самобутньої української літератури.

Література

1. Микитчук С.П. Вплив романтизму на світоглядне бачення П. Куліша // *Проблеми історії XIX-XX ст.* Вип. XV. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/piu19-20/2008_15/32.pdf
2. Розумний М. «Блудний син» українського народолюбства // *Молода нація.* 1996. № 2. С. 57-67.
3. Вівчарик М., Карташов Р. По шляху до консолідації нації // *Розбудова держави.* 1996. № 2. С. 23-44.
4. Куліш П. Про Український народ; Моє життя. *Куліш П. Хутірська філософія і віддалена од світу поезія.* К., 2005. 384 с.
5. Концепція «природної людини» Ж.-Ж.Руссо і «хуторська філософія» П. Куліша // *«Франція та Україна»: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної Конференції.* Дніпропетровськ, 1997. Т.1., Ч.2. С. 41-43.